

**Archiv pohádek, pověstí, obyčejů, starožitností
na Záhohí a Pobečví.**
Časopis lidopisný. Vychází měsíčně v Týně u Lipníka.
Číslo za 4 halíře. – Poštou v Rakousko-Uhersku celoročně 1 kor.

ROČNÍK IV.

Leden 1908

ČÍSLO 1.

Sirotek.

Chudobná vdova v jedné dědině zdejší vychovala si zbožně chlapce Antonína. Strádáním a těžkou prací ušuzovaná odemřela Antonínu. Po pohřbu matčina zlovlná ruka zažala dřevěnou chalupu, skromná pozůstalost Antonínovi shořela, nezůstalo mu nic, leč ruce k práci schopné, aby si mezi lidmi živobyťi zjednal.

V rodné dědině nikdo jej nechtěl ani za pohunka, že byl ještě maličký.

S uzlíkem skromných hábků na rameně vydal se do světa hledat štěstí. Nad dědinou stála kaple svatého Antonína poustevníka u cesty, tu vykonal vroucí pobožnost, aby jej sv. Antonín přivedl pod střechu dobrých lidí a štěstí vyprosil.

Pak šel do nedaleké dědiny, kde na hřbitově u kostela odpočívali tatíček a maměnka, tu u hrobů poslzel, za rodiče se pomodlil, a pak pustil se do neznámých jemu končin. Cestou unaven a hladem mořen příputoval nad Ústím k osamělé chalupě, kterou obýval pastýř bohatého zemana. Ten měl tam pevnou tvrz s rozsáhlým dvorem na místě dnešních Novosád. Po stráních ke Skaličce a Strážnému nad Kelčí měl daleké pastviny. Bylo už pozdě večer. Antonín něsměle zaklepal dřevěnou klikou u dveří, pastýř jej útrpně přijal noclechem a když uslyšel jeho příhody umínil si, že se u zemana přimluví, aby chlapce přijal za ovčáka. Antonín byl šťastný, že našel přívětivý domov, brzo se obeznámil s pastvou dobrošrdečných zvířátek, které si oblíbil v brzku, že na pouhé písknutí na fujaru drželi se mu pohromadě, kamkoliv je zavedl.

V komůrce jemu vykázané zavěsil nad ložem obrázek svého patrona, jedinou to památku na svou matičku. Před ulehnutím každodenně prosil jej za ochranu a v každou sobotu rozsvítil mu lampičku a tak tu žil řadu let.

Rostl, a jsa vtipný přiučil se všeličemu. Z březové kůry vyřezával písmeny, skládal v slabiky a slova a na lýku lípovém přiučil se písmu. Při hlídání stáda naučil se číst a psát. Zeman jej jednou při tom překvapil, nemálo se tomu divil a dovolil, aby si z jeho vlastních knížek četl. Antonín byl tomu velmi rád, četl mnoho, vzdělal se neobyčejně a když dospěl, stal se z něho pěkný mládenec.

Zeman měl děvčátko, Markétu, stejného s ním stáří, často přicházelo na pastvinu, čtávalo s ním u ovec a Antonína si pro dobrotu jeho velice oblíbila. Časem zemřel pastýř a Antonín stal se jeho nástupcem. Rozuměl svému zaměstnání z vlastní zkušenosti, jakož i čtením. Zvelebil dobytek, rozmnožil zemanovi stáda ušlechtilých ovec a přispěl nemalou mírou k tomu, že zeman brzo vynikal bohatstvím v dalekém okolí. Z dcerušky zemana stala se časem krásná panna, o kterou se ucházelo mnoho ženichů, zejména syn rytíře ze zámku Švrčova, Jiří, pyšný na bohatství otce svého, jemuž patřilo celé okolí, na kterém povstalo město Hranice.

Bylo o něm známo, že je marnotratný záletník, který se ucházel pouze o bohatou dědičku zemana v Ústí, aby území statku otcova zaokrouhlil.

Na zemanskou tvrz sjelo se vzácné panstvo z okolí slavit zasnoubení panny Markéty a býti svědky srokování o věně snoubenců. Otec po poradách zavolal dceru svou, aby ji oznámil osud její. Když on domluvil podle obyčeje té doby, ozvala se směle panna Markéta, nebo dávno milovala Antonína, aniž on toho tušil, řkouc: «Nic nemám proti tomu, milý otče, abych stala se manželkou statečného rytíře Jiřího, toliko prosím o splnění prosby jedině.» Obě strany sůčastněně slíbili svorně, že prosbu slušnou vyplní.

Panna se na to odhovořila: «Otče, dej z mého věna Antonínovi částku peněz a pán ze Švrčova synu svému tolikéž. Necht oba odejdou do světa a který se do roka a do dne vrátí bohatým, toho chci za manžela.»

Podivili se všichni nemálo takové žádosti a když na svém stála, vypravili obě strany Jiřího a Antonína do světa. Švrčovský pán syna svého v hojnosti a lesku, jak se na rytířskou osobu sluší; zeman pak odevzdal Antonínovi umluvenou sumu peněz v opasku a tak oba vydali se jedním dnem do světa. Rytíř na vraném koni s průvodem, Antonín pěšky s penězi v opasku. Prsten Marketou jemu darovaný při loučení zavěsil si na krk řemínkem sedmi suky, aby jej neztratil. Chodil světem, pátral kde by se mohl přiměřeně uchytit, své schopnosti uplatnit a svěřený poklad úsilnou prací rozmnožit dle přání panny Markéty, kterou ctil jako světici. Přihodilo se mu putovati přes daleké hory. Umdien přišel k dřevěné chalupě a prosil o nocleh. Bydlel v ní staříček vlivného vzezření s bílou bradou. Ten Antonína laskavě přijal, občerstvil náležitě a vyslechl jeho příhody divě se přičině, která ho do světa vypudila.

Staříček mu na to pravil: «Dáš-li mě peníze, pomohu ti k štěstí!» Antonín ulekl se té nabídky, ale vida svatý obličej nějak mu známý svolil starostlivě.

Odevzdal opasek s penězi, jen prstýnek na krku uvázaný si ponechal. Po odpočinku druhého dne odevzdal jemu staříček krabičku, řka: «Zde ti dávám lék proti slepotě, drahocnou mast. Kterémukoliv slepci potřeš s ní oči, prohlédne. Odměnou za uzdravení ber, co ti lidé dobrovolně dají.»

Antonín rozloučil se s laskavým hostitelem, bral se dále světem, až dospěl k širokému Dunaji. Přál si na druhý břeh se dostat, ale neměl ani haléře převozníkovi. Na břehu čekalo množství lidu na převozníka, mezi nimi i bohatě oděný slepec. K tomu přistoupil Antonín, řka: «Zaplat za mne převozně, učiním ti, abys prohlédl.» Slepec odpověděl: «Je-li tomu tak, učiň, abych prohlédl. Zaplatím převozně a ještě přidám.»

Antonín viňal krabici, a potřel slepci zrak a ten ihned viděl. Těšil se z toho velice, zaplatil převozně a ještě Antonína hojně obdaroval.

Pověst o něm rychle se šířila, jej předcházela na pouti, že se slepci k němu hrnuli a on je všechny uzdravoval. Při tom se měl dobře; vděční uzdravení zanašeli ho penězi, které si pro jistotu ukládal na svůj vrub u kupců ve větších městech, jimiž prošel. Tak se dobral na své pouti světem až na chorvatské přímoří, které ovládal mocný jeden vojvoda, ale osleplý.

Nad rozkošným městem přímořským bydlel v přepevném zámku obklopen leskem a všemožným pohodlím, jemuž vlastní loďstvo přinášelo ze zámoří veliký zisk. Vojvoda hořel lítostí, že pozbyv zraku ničeho z kráse kolem sebe nevidí, ani milující rodinu svou a přátele věrné. Na zámku vystřídalo se mnoho slavných lékařů schválně povolanych, ale zraku jemu nevrátit nedovedli. Té doby dobral se Antonín k městu pod zámek. U brány žebrał slepec a Antonín ozdravil jej vzácnou mastí. Uzdravený rozhlásil ho po městě. Pověst o tom donesla se až na zámek k vojvodovi, který ihned Antonína k sobě povolal a takto k němu promluval: «Půl statku svého ti dám, jestli mi k zraku pomůžeš!»

Odvětil jemu Antonín: «O vojvodo, statek svůj ponech dětem svým, zrak ti však navrátím a rád přijmu, cožkoliv mi dobrovolně dáš!» Na to vyňal krabičku, potřel drahocnou mastí oči vojvodovi a ten k radosti své neskonalé ihned nabył bývalého zraku. Radostí objal Antonína, vyvedl jej na cimbuří zámku, ukázal mu na sto lodí ve vlastním přístavě, řka: «Nechtěl jsi půl statku mého, proto ti daruji všechno zboží na těch lodích a můžeš s ním naložit dle vůle své.»

Delší dobu choval čestně Antonína při svém dvoře a ten pomocí předního domu kupeckého v městě proměnil zboží ve zlato, které si pak bezpečně nechal dodat do hlavního města své vlasti, do Olomouce. Sám pak hojně vojvodou na cestu vypraven ubíral se k Dunaji a přes něj k horám poděkovat se dobrému staříčkovi, že mu dopomohl ke štěstí. Našel šťastně dřevěnou chalupu a v ní stříbrovlasého staříčka, jemuž nemálo děkoval, dokládaje: «Čím se ti dobrý staříčku odčiním?»

Ten mu řekl: «Když mi dáš polovici štěstí svého». — Antonín maje na mysli poklad svůj, pravil nic zlého netuše: «Ano, půl štěstí svého ti daruji.»

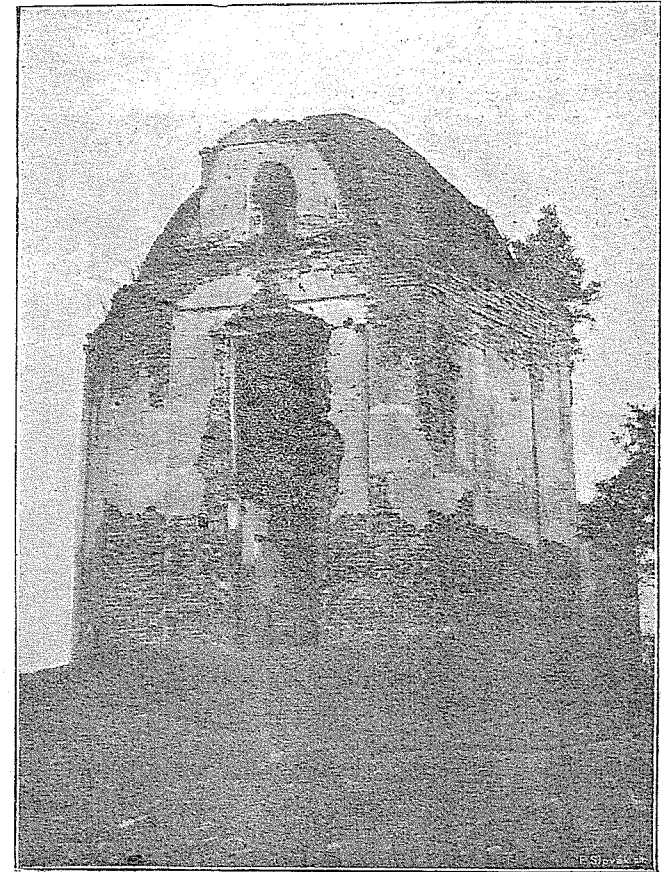
Pak pospíchal k domovině, nebo se rok schyloval ku konci, co byl Ústí opustil. Tak se dobral až do Brna, kde si umínil odpočinouti po dlouhé cestě. Jaké bylo jeho ustrnutí, když zde našel pana Jiřího pro dluhy v žaláři. Dobrodružným životem promarnil svěřený statek, že mu nezůstalo leč dluhy, které musel vyležet ve vězení dle tehdejšího obyčeje, než by kdo za něho zaplatil. Když jej Antonín navštívil, prosil, aby dluhy za něho zaplatil, že mu do nejděší smrti vděčným zůstane. Ustrnul se nad Jiřím s podmínkou, aby si nechal na levé rameno vypálit jeho pečeť. Rytíř nevěda kudy kam, svolil. Když se tak stalo, byl propuštěn a rovnou pospíchal na zámek Švrčov a jsa doma hned se vypravil na blízkou tvrz v Ústí přinášejíc zprávu, že Antonín bezpečně zahynul. Staral se pilně o to, aby sňatek s bohatou dědičkou uspišil. Panna Markéta zrcená bolem nad zprávou truchlivou konečně otupěla žalem a když otec ku sňatku svolil vzdala se odporu státi se manželkou rytíře na Švrčově.

Zatím Antonín dospěl Olomouce našel svůj poklad sem z přímoří dopravený. Tu šťastnou náhodou prodávalo se zemanství v Krakovci u Laškova a Antonín je koupil hotově zaplativ. Ostatek jmění uložil bezpečně na další potřeby. Uspořádal takto své věci pospíchal letem, kam ho touha mocně táhla, nebo právě docházel rok a den odchodu. Když dospěl do Ústí, byl bolestně překvapen, neboť právě konaly se oddávky panny Markéty s panem Jiříkem, který ho zrádně přelstil. Než povinnost kázala odevzdati svěřené peníze zemanovi. Po jeho se objevení na svatebním veselí žal nevěstin nedal se popsati z poznání, že byla hanebně oklamána. Antonín vrátil zemanovi svěřené peníze i s užitkem stonásobným, pak na všeobecnou žádost hostů pozvaných vyložil své příhody. Tu na důkaz pravdy musel pan Jiří ukázat vypálenou pečeť na levém ramenu. Sňatek ihned prohlášen za neplatný a znova se slavilo svatební veselí Antonína s Markétou, nyní však radostně.

Tu, když hosté byli rozjařeni nejvíce, objevil se v síni hodovní neznámý stařec, přistoupil k ženichu, řka: «Splň nyní, co jsi slíbil. Vydej polovici svého štěstí!»

Antonín hluboce zarmoucený pozdě seznal, jak lehce sliboval, nicméně chystal se k tomu zřici se svého štěstí největšího, své mladé choti. Vida jeho duševní zápas skončený, promluvil neznámý: «Že jsi od mladosti zbožně žil, dopustil Bůh, že jsem ti pomohl ke štěstí. Jsem tvůj patron Antonín poustevník.» To řka, zmizel svatebčanům z očí. Bylo-li svatební veselí radostné, stalo se nyní ještě větší. Antonín po svatbě odvezl si svou Markétu na pěkně upravenou tvrz v Krakovci. U dědiny na kopečku «Svatině» z nova vystavěl kapli svému sv. patronu, poněvadž bylo místo lidem milé z blízka i daleka. On a jeho zbožní potomci pečovali vždy o její úpravu. Ale i dalším držitelům krakovceckého zboží byla místem zbožné péče. V létě 1906 viděl jsem tu zříceninu překrásné stavby z roku 1684, kdy byla kaple tato středí-

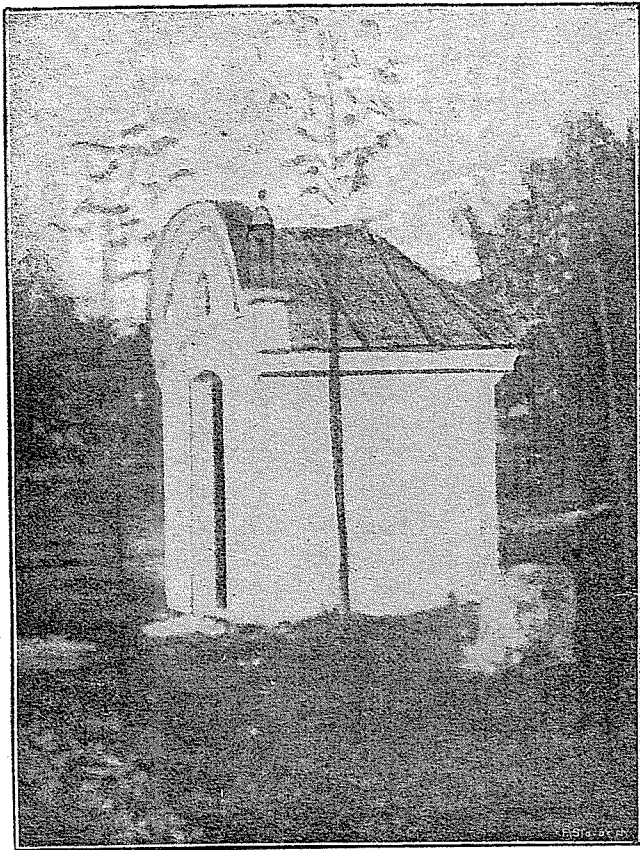
skem bratrstva 63 šlechticů a 33 šlechticů okolních ke cti a chvále Pána Ježíše a Panny Marie i sv. Antonína Paduanskému, aby členové kromě modlíby o chudé pečovali, mrtvé zbožně pochovávali, pocestným přístřeší poskytovali a pokojnému živobytí napomáhali.

Kaple sv. Antonína na Světíně u Krakovce.

Pod památným kopcem Světínou stojí u silnice z Laškova kaple bol. P. Marie a při ní vzpomínka na misie sv. Cyrilla a Methoda, nízký kamenný kříž. Děvčata před léty pískovaly na něm prádlo, že se vrch ulomil. Nyní se bude kaple sv. Antonína opravovat.

Antonín byl po letech přijat do stavu rytířského a dostal slavný inkolát moravský. Po smrti otce své manželky zdědil i zemanství v Ústí. Tvrz, dvůr a některé pozemky blízko daroval obci, kde povstaly «Novosádky» a okolí říká se posud Zemanina. Kaple na Světíně u Krakovce sv. Antonína Poustevníka, od r. 1684 Paduanskému zasvěcená, byla za císaře Josefa II.,

Pahýl kříže při kapli Panny Marie v Krakovci.

1783 zrušena, střecha plechová prodána a odnesena, vnitřek vybrán, železné dveře hlavní odneseny na sípku zámeckou a přes sto let bije déšť a sníh na klenbu přeměle stavby, na které nyní smrčky a bříze rostou. Živlové přírody nezničili dosud stopy bývalé nádhery svatyně, překrásné obrazy malované na omítce.

Loupežníci v Symři.

S čelnějšími rady isa spřízněn sdělil výtečný znalec Záhoří, P. Antonín Sehnal, farář v Paršovicích, podání z doby největšího úpadku duševního našeho národa 18. století, se slibem dalších sdělení v nářečí záhorském:

Bylo to kole roku 1760. Staří zeman v Symři měli syna a ten byl veliké silák. Tehdá navštěvovali bohatý statkáře lópeživí Valaši. Jednó

pásl pastěř v Symři svině pod Hrachovcem a dyž zapadalo slunce, vyvalilo se z Hrachovca 24 chlapů, klekli a modlili se. Po modlitbě rozdělili se kole potoka po každé straně dvanáct. Pastěř myslil, že 12 púde k Hradilom a 12 na Zemana. Utíkal napřed k Hradilovi a povídá mu, jakó dostane návštěvu a potom k zemanom.

Hradil schl strachem, zebrał peníze a tam ten na pole a na mezi po «Špidlatéma» skoval se do chrastí. Ale milí Valaši k Hradilom nešli, ale obstópli zemanství: Staré zeman byl akorád přijeté z Hranic z óřadu a spal v řízni na sirové dětělině. Valaši postavili se na stráž ke všem dveřám a vratom, aby žádné neutekl. Mladé zeman zbuntoval všecku chasu, ozbrojil kde keho, jak mohl, vidlama, kosama, čepama a čekali. Sedali k večeri, dyž tu kdo zarumpluje na okno, až lítalo sklo do mise a z venku hlas: «Otevř!» Mladé zeman povídá: «Dlóhé deň k špacírování, krátká noc k odpočívání, po slunci západu se u nás neotvírá.» — Tři sta v tobě, otevř!» a začali obuchama bíť do oken, ale ty byly zamřežovaný, a tak do stavení nemohli. Toš se pustili do dveří a začali do nich sekat pantokama. Jeden pacholek stál s vidlama za dveřama. Dyž vysekali dōru, chtěl jeden lópežník rukó oddělat závlačku, ale pacholek «džig ho do ruky». Strela do matěry!» a začali do dveří střílat.

Mladé zeman viza nesvo poměšlal útýct. Měli tehdá 12 klisen a 2 hřebce. Zeman vypustil všecky ty koně na dvůr a ti udělali takové štabarc, že se zdálo, že Symřa spadne. A v tem huku víze zeman, že kanál ze dvora není střežené, protahl se ním do Vaňkového makytí a pustil se k Soběchlebom. Tu ho zmerčil jeden Valach a střelil po něm z puháka, ale chybil. «Tri sta v tobě! ftáka se v letu nechybím a tebe sem se chybil. Kamarádi už je zle; teho, kerýho sme chtěli dostat, ten nám zdýmnul». Pod «Špidlatéma» trefil na Hradila a spolem zmygali k Soběchlebom. Tam začali šturmovat na zvon kostó z mrtvého a Valaši slyša šturm dali do kyt a tam ti k Vitonicom. Tam se stavili v hospodě, ale lidi jich poznali, co só zač a schytali jich všecky. Starýho oběsili a mladému vypálili na nohy šibenice.

Na památku šťastného zachránění postaven byl proti zemanství kamenný kříž.

Galašovo mudrosloví.

Ranní modlitba Galašova.

K Tobě bdím, milý Bože můj, — uč mně vždy plnit zákon Tvůj, — bych podle vůle Tvé obcoval, — pak s Tebou se věčně radoval! —

Tiché a šlechetné srdce jest v konání dobrého podobno úrodnému poli, které slunečné teplo i déšť přijímá, ničím se nechválí, jen plodiny dobré svědectví vydávají o jeho výbornosti.

Buď uzavřen ke všem, jen některým buď sdílným.

Kde je trpělivost, tam je radost. Síla moudrosti spočívá v trpělivosti, která je jí sestrou. Nepřítelkyně její je netrpělivost.

Trpělivost je ctnost nejmoudřejší, přestatečná, přeuschlechtilá k řízení, potýkání a panování.

Ve Spartě ustanoveno zákonem: Soudcem a pokladníkem mají býti voleni jen staří lidé.

Když se lidé vzájemně do očí chválí, moudrému se zdá, že si vysmívají a šálí.

DROBNÉ ZPRÁVY.

V muzeu Hranickém vystaví se pravěk Záhoří a Pobečví, prosí se uctivě vlastenečtí nálezci starožitností, aby předměty při stavbách a polních pracích nahodile objevené uložili do městského muzea v Hranicích.

Pan nadučitel Antonín Svěrák z Kelče, nyní ve Val. Meziříčí, našel pod Strážném obuch hadcový a uložil v muzeu Hranickém. V létě objevil na pohřebišti pravěkém v Doubravě u Hustopeč k hradisku u Chorýně pěknou mohylu z mladší doby kamenné.

Po 29ilétém hledání vydal sem nyní knihu: «Sv. Cyril a Method v památkách starožitných na Moravě a ve Slezsku», díl II., 115 obrazů, stran 326, franko 3 koruny. — Celoživotní práci tuto rozesílám sám, abych za případný výtěžek vypátral ostatní památky sv. Cyrilla a Methoda k III. dílu této práce: Z Cařihradu přes Trácii, Rumelii, Bulharsko, Srbsko, Uhry na Velehrad; v Čechách, Lužici, Pruském Slezsku, sev. Uhrách, Dolních Rakousích, Štyrsku, Korutanech a sev. Itálii. — Také památky sv. arcibiskupa Methoda od Těšina přes Halič a Volyň do Kijeva a od Soluně přes Macedonii, Chorvatsko na Velehrad. Prosím snažně zámožné vlastence, aby si dílo lístkem koresp. objednali a tak zdaru práci další přivedli. Dr. Frant. Příkryl v Týně p. Lipník.

«Záhorská Kronika» je k záchraně podání lidového a k zábavě. Je zároveň nejlacinější časopis národopisný. Do dědin přes 10 výtisků zasílá se po 4 hal. číslo franko. Přihlaste se společně z každé dědiny s údajem důvěrníka, který výtisky rozdá. Za námahu 10%; peníze složným lístkem na tisk následujícího čísla. Roč. III. měl po mnohoslibném začátku ku konci veliké nedoplátky, tu se sešli pouze tiskové výlohy a poštovní. Kéž by se to neopakovalo!